

Γλωσσομάθεια και διαμεσολαβητική χρήση της γλώσσας

Φρειδερίκη Μπατσαλιά

Στο: Διασταυρώσεις. Μελέτες στη διδακτική των ξένων γλωσσών και πολιτισμών, τη γλωσσολογία και τη μετάφραση αφιερωμένες στην Πηνελόπη Καλλιαμπέτσου-Κορακά. Αθήνα 2011, σελ. 91-104

1. Ο όρος «διαμεσολάβηση»

Είναι κοινά αποδεκτό, ότι μπορούμε να διακρίνουμε διάφορα είδη χρήσεων της γλώσσας:

- πληροφοριακή (πρόσληψη, αξιοποίηση ή/και μετάδοση πληροφοριών),
- διαπροσωπική (σύναψη, διατήρηση ή/και διακοπή κοινωνικής επαφής, όπως και συμμετοχή σε κοινωνικές περιστάσεις),
- δημιουργική (παραγωγή λόγου με τρόπο πρωτότυπο, ο οποίος αποτυπώνει προσωπικές επιλογές ή/και στάσεις του χρήστη),
- διαμεσολαβητική, όπου διακρίνουμε:
 - απόδοση σε άλλη γλώσσα ενός νοήματος, μιας πληροφορίας ή έννοιας που εκφράστηκε σε μίαν άλλη,
 - μετάδοση νοημάτων που εκφράζονται μέσω μιας γλωσσικής ποικιλίας ή υφολογικής εκδοχής με επιλογή άλλης γλωσσικής ποικιλίας ή υφολογικής εκδοχής,
 - προφορική ή γραπτή απόδοση νοήματος ή πληροφορίας που αποτυπώθηκε με τη μορφή εικόνας, σχεδιαγράμματος, πίνακα, και αντίστροφα, δηλαδή μετατροπή σε εικόνα, σχεδιάγραμμα ή πίνακα πληροφοριών που περιλαμβάνονται σε κείμενο, καθώς και
 - μετάδοση νοημάτων που εκφράζονται μέσω ενός κώδικα ή καναλιού επικοινωνίας με άλλον κώδικα ή άλλο κανάλι (π.χ. αποκρυπτογράφηση σημάτων του στρατού ή απομαγνητοφώνηση ομιλίας).

Με τον όρο «γλωσσική διαμεσολάβηση» (Sprachmittlung) η βιβλιογραφία μέχρι περίπου το 1980 αναφερόταν αποκλειστικά στη μετάφραση και τη διερμηνεία (Prunc 2007, 15). Σήμερα, όμως, ο όρος αυτός περιλαμβάνει πολλές γλωσσικές δραστηριότητες, οπότε οφείλουμε να διευκρινίσουμε το σημασιολογικό του πεδίο, ώστε να είναι κατανοητό σε τι εστιάζουμε την προσοχή μας.

Είναι σαφές ότι η μετάφραση και η διερμηνεία αφορούν τη διαμεσολαβητική χρήση της γλώσσας και ότι κάθε μεταφραστής και διερμηνέας είναι γλωσσομαθής. Όμως, ένας γλωσσομαθής δεν καθίσταται αυτομάτως και μεταφραστής ή διερμηνέας, καθώς αυτές οι ιδιότητες απαιτούν πολλές άλλες δεξιότητες και ικανότητες, πέρα από τη γλωσσομάθεια (Μπατσαλιά & Σελλά-Μάζη 1997).

Ένας γλωσσομαθής, προκειμένου να ανταποκριθεί στις επικοινωνιακές του ανάγκες, πρέπει να είναι σε θέση να κατέχει, ανάλογα με το επίπεδο γλωσσομάθειάς του, όλα τα προαναφερθέντα άλλα είδη χρήσης της γλώσσας: την πληροφοριακή, τη διαπροσωπική, τη δημιουργική και, βεβαίως, τη διαμεσολαβητική. Όμως, όταν αναφερόμαστε σε ζητήματα γλωσσομάθειας, ο όρος «διαμεσολάβηση» αφορά το γραπτό και τον προφορικό λόγο, αλλά διαφοροποιείται από τη μετάφραση και τη διερμηνεία (Μπατσαλιά 2009). Προκειμένου να ορίσουμε τα πεδία εκείνα, τα οποία

εμπίπτουν στον όρο «διαμεσολάβηση» σε σχέση με γλωσσομάθεια και τα οποία αφορούν και τη μεταφορά πληροφοριών και νοημάτων από μια γλώσσα σε άλλη τόσο μέσω προφορικού, όσο και μέσω γραπτού λόγου, θα εστιάσουμε πρώτα την προσοχή μας στο επικοινωνιακό πλαίσιο εντός του οποίου δρα ο γλωσσομαθής.

2. Επικοινωνιακό πλαίσιο και συμβάσεις εκφοράς λόγου

Αφετηρία στην ανάπτυξη του προβληματισμού μας για την ουσία της γλωσσικής διαμεσολάβησης συνιστά η κοινά αποδεκτή άποψη ότι η γλώσσα χρησιμοποιείται για συγκεκριμένο επικοινωνιακό σκοπό εντός συγκεκριμένου κοινωνικού πλαισίου (Austin 1962, και Searle 1970). Κατά συνέπεια θα εξετάσουμε τις σχέσεις μεταξύ επικοινωνιακού σκοπού, επικοινωνιακής περιστασης και κοινωνικών ρόλων και τη συσχέτισή τους με τις συμβάσεις εκφοράς λόγου.

Πρώτιστα οφείλουμε να λάβουμε υπόψη μας ότι δε μετέχουμε άνευ λόγου σε μια επικοινωνιακή διαδικασία. Όταν προβαίνουμε στην εκφορά ενός εκφωνήματος αποβλέπουμε στην επίτευξη κάποιου επικοινωνιακού σκοπού.¹

Ενδεικτικά αναφέρουμε ως επικοινωνιακούς σκοπούς τους οποίους ενδέχεται να επιδιώκει κανείς σχετικά συχνά:

- πληροφόρηση / ενημέρωση
- προτροπή / αποτροπή
- παραίνεση / συμβουλή
- διαμαρτυρία / καταγγελία
- υποβολή αιτήματος / διεκδίκησης
- προειδοποίηση / απειλή.

Ο τρόπος, όμως, με τον οποίο θα εκφέρει κανείς την όποια γλωσσική πράξη προκειμένου να επιτευχθεί ο επικοινωνιακός του σκοπός, είναι άμεσα συνδεδεμένος με γλωσσικές συμβάσεις, οι οποίες ενδέχεται και να διαφέρουν από γλωσσική κοινότητα σε γλωσσική κοινότητα. Στην ελληνική π.χ. γλώσσα, ένας καθηγητής μπορεί να απευθυνθεί στους μαθητές του, αλλά και σε φοιτητές, λέγοντας «Βρε παιδιά, δώστε λίγη προσοχή!». Ούτε στη γερμανική, όμως, ούτε στην αγγλική γλώσσα θα μπορούσε να επιλέξει τις αντίστοιχες λέξεις «Kinder» ή «children», χωρίς να παραβιάσει τη σύμβαση ότι και στις δύο αυτές γλωσσικές κοινότητες άτομα άνω των 16 ετών δεν προσφωνούνται τουλάχιστον σήμερα με αυτές τις λέξεις. Η παραβίαση δε αυτής της σύμβασης σαφέστατα θα έχει επιπτώσεις στην επικοινωνιακή διαδικασία, καθώς αφενός οι προσφωνηθέντες δε θα αποδεχτούν την ιδιότητα που τους προσδίδεται («παιδιά») και δε θα αποδεχτούν πιθανότατα ούτε και το περιεχόμενο του εκφωνήματος (να δώσουν «λίγη προσοχή»). Έτσι, ο επικοινωνιακός σκοπός, η αιτία της εκφοράς της συγκεκριμένης φράσης δεν στέφεται από επιτυχία, λόγω ελλιπούς γλωσσικής επίγνωσης.

Η επίτευξη του επικοινωνιακού σκοπού ενός εκφωνήματος εξαρτάται όμως και από την εναρμόνισή του προς συμβάσεις επιλογών σε λεξιλογικό,

¹ Δεν παραβλέπουμε, βεβαίως, τις περιπτώσεις όπου προβαίνουμε στην εκφορά ενός εκφωνήματος φόβου ή πόνου. Σε αυτές και σε ανάλογες με αυτές περιπτώσεις δεν συγκροτείται επικοινωνιακή περίσταση με την έννοια που προσδίδουμε στον όρο αυτό, δεν αναλαμβάνουμε κοινωνικό ρόλο, ούτε απευθυνόμαστε σε κάποιον συνομιλητή, τουλάχιστον όχι παρόντα.

μορφοσυντακτικό και υφολογικό επίπεδο που διέπουν τους κοινωνικούς ρόλους και τις κοινωνικές σχέσεις, καθώς και τις διάφορες επικοινωνιακές περιστάσεις.

Ένας 16χρονος π.χ. έχει να ανταποκριθεί και λεκτικά στους κοινωνικούς ρόλους του μαθητή, του γιου, του φίλου και του γειτονόπουλου. Καθώς περνούν τα χρόνια, το ίδιο αυτό άτομο ενδέχεται να αναλάβει και νέους κοινωνικούς ρόλους, όπως επίσης και να εγκαταλείψει κάποιους άλλους. Έτσι, σε ηλικία 40 ετών, δεν θα είναι πλέον μαθητής και ενδέχεται να είναι σύζυγος, γονέας, προϊστάμενος κάποιων ατόμων και υφιστάμενος κάποιων άλλων. Κάθε κοινωνικός, όμως, ρόλος απαιτεί και ανάλογη χρήση της γλώσσας. Κατά συνέπεια, οι χρήστες μιας γλώσσας, για να ανταποκριθούν στους κοινωνικούς τους ρόλους, οφείλουν να αναπτύξουν τη γλωσσική τους επίγνωση, ώστε να προβαίνουν συνειδητά στις λεξιλογικές, μορφοσυντακτικές και υφολογικές επιλογές από τα στοιχεία εκείνα που διαθέτει το γλωσσικό σύστημα. Ένας στρατηγός, π.χ. εναρμονίζεται λεκτικά με τον κοινωνικό του ρόλο διατάζοντας τους στρατιώτες του. Απευθυνόμενος, όμως, στη γυναίκα του, αναλαμβάνει τον κοινωνικό ρόλο του συζύγου. Κατά συνέπεια, εάν δεν διαφοροποιήσει το λόγο του, ενδέχεται η γυναίκα του να μην αναφερθεί στο περιεχόμενο των λεγομένων του, αλλά στον τρόπο εκφοράς του περιεχομένου, καθώς συνδέει τον τρόπο αυτόν με το είδος της σχέσης που αντιλαμβάνεται ότι διαμορφώνεται με το συγκεκριμένο αυτόν τρόπο. Από την απάντηση «Εδώ δεν θα μας διατάξεις» προκύπτει ότι δεν δηλώθηκε και σε λεκτικό επίπεδο η μετάβαση από τον κοινωνικό ρόλο του στρατηγού σε εκείνον του ισότιμου συζύγου. Ο στρατηγός, στην προκειμένη περίπτωση, δεν κατόρθωσε να προβεί σε επιτυχή εκφορά λόγου, αν και δεν υπέπεσε σε παραβίαση γραμματικών ή μορφοσυντακτικών κανόνων.

Ενδεικτικά αναφέρουμε κοινωνικούς ρόλους, οι οποίοι απαιτούν διαφορετικό τρόπο εκφοράς λόγου:

- ισότιμη φιλική / συγγενική σχέση,
- ετεροβαρής συγγενική σχέση (π.χ. ανιψιός / γηραιός θείος)²,
- ισότιμη σχέση γνωστών (π.χ. γείτονες),
- συνάδελφοι,
- ιεραρχικά ανώτερος προς ιεραρχικά κατώτερο (π.χ. προϊστάμενος προς υφιστάμενο),
- ιεραρχικά κατώτερος προς ιεραρχικά ανώτερο (π.χ. διδασκόμενος προς διδάσκοντα),
- ετεροβαρής σχέση γνωστών (νεαρός / αξιοσέβαστος οικογενειακός ιατρός)
- απευθυνόμενος σε άγνωστο πρόσωπο
 - μεγαλύτερης ηλικίας ή ασκών επαγγελματική / θεσμική ιδιότητα (π.χ. ασθενής προς γιατρό ή φορολογούμενος προς υπάλληλο εφορίας)
 - μικρότερης ηλικίας ή ασκών εξαρτημένη από εμένα επαγγελματική ιδιότητα (π.χ. πελάτης προς πωλητή).

Στο σημείο αυτό θέλουμε να επισημάνουμε ότι πολλές φορές ενδέχεται στις σχέσεις μας να συνυπάρχουν δύο ή και παραπάνω στοιχεία που προσδιορίζουν διαφορετικούς κοινωνικούς ρόλους. Ενδέχεται να συνδέονται δύο άτομα με συγγενική ή με φιλική σχέση και ταυτόχρονα να είναι ο ένας μαθητής ή φοιτητής του άλλου. Τότε, προκειμένου να υπάρξει αρμονία στη σχέση ως προϋπόθεση και βάση για επικοινωνία σε λεκτικό επίπεδο, τα άτομα αυτά οφείλουν να αποδεχτούν και τα

² Όταν πρόκειται περί ετεροβαρούς σχέσεως, οφείλουμε να διευκρινίσουμε την πλευρά που έχει τον κυρίαρχο ρόλο, όπως και το εάν αυτό είναι συνειδητό και αποδεκτό από τους μετέχοντες.

δύο σε ποιες επικοινωνιακές περιστάσεις προέχει ο ένας κοινωνικός ρόλος και σε ποιες ο άλλος. Έτσι, το παιδί θα αποδεχτεί ότι εντός σχολικού περιβάλλοντος θα αποκαλεί την δασκάλα μητέρα του «κυρία» και όχι «μαμά», στην παρέα συμμαθητών μας θα αναφερθούμε στον φίλο καθηγητή πανεπιστημίου και στις διακοπές μας με το επίθετό του. Αντίστοιχα, όταν καταλαμβάνουμε θέση προϊσταμένου, δεν θα προσφωνήσουμε με το μικρό όνομα έναν ιεραρχικά μεν κατώτερο, μεγαλύτερης, όμως, ηλικίας. Αυτές οι κοινωνικές συμβάσεις πρέπει να είναι αντιληπτές σε όλους τους μετέχοντες σε κάθε συγκεκριμένη επικοινωνιακή περίπτωση και ταυτόχρονα να είναι και αποδεκτές από τις δυο πλευρές. Σε διαφορετική περίπτωση θα διαμορφωθεί άλλου είδους σχέση, την οποία δεν είναι δεδομένο ότι θα αποδεχτούν και οι δύο πλευρές. Επίσης, ο κάθε χρήστης μιας γλώσσας οφείλει να έχει επίγνωση ότι διαφορετικά οργανώνεται ο λόγος σε λεξιλογικό, μορφοσυντακτικό και υφολογικό επίπεδο ανάλογα με την συγκεκριμένη επικοινωνιακή περίπτωση και να διαθέτει τα σχετικά γλωσσικά μέσα, προκειμένου να οδηγηθεί η επικοινωνία σε επιτυχή έκβαση.

Ενδεικτικά αναφέρουμε συνηθισμένες επικοινωνιακές περιστάσεις, οι οποίες απαιτούν διαφορετικό τρόπο εκφοράς λόγου:

- η επικοινωνιακή περίπτωση έχει ιδιωτικό χαρακτήρα και απευθυνόμαστε
 - σε φιλικό πρόσωπο,
 - σε συγγενικό πρόσωπο,
 - σε γνώριμό μας πρόσωπο.
- η επικοινωνιακή περίπτωση έχει δημόσιο/κοινωνικό χαρακτήρα και απευθυνόμαστε
 - σε πρόσωπο με το οποίο μας συνδέει αποδεκτή και από τις δύο πλευρές ισότιμη κοινωνική σχέση,
 - σε πρόσωπο με το οποίο μας συνδέει ετεροβαρής μεν, αποδεκτή δε και από τις δύο πλευρές κοινωνική σχέση,
 - σε πρόσωπο με το οποίο μας συνδέει κοινωνική σχέση (είτε ισότιμη, είτε ετεροβαρής), της οποίας η μορφή δεν είναι αποδεκτή από τη μια πλευρά.
- η επικοινωνιακή περίπτωση έχει επαγγελματικό χαρακτήρα και απευθυνόμαστε
 - σε πρόσωπο με το οποίο μας συνδέει αποδεκτή και από τις δύο πλευρές ισότιμη επαγγελματική σχέση,
 - σε πρόσωπο με το οποίο μας συνδέει ετεροβαρής μεν, αποδεκτή δε και από τις δύο πλευρές επαγγελματική σχέση,
 - σε πρόσωπο με το οποίο μας συνδέει επαγγελματική σχέση (είτε ισότιμη, είτε ετεροβαρής), της οποίας η μορφή δεν είναι αποδεκτή από τη μια πλευρά.

Διαπιστώνουμε, με βάση τα ανωτέρω, ότι η εκφορά λόγου αποβλέπει στην επίτευξη ενός επικοινωνιακού σκοπού και συντελείται εντός συγκεκριμένου επικοινωνιακού πλαισίου. Η επίτευξη, όμως, του επικοινωνιακού σκοπού, για τον οποίον και πραγματώνεται το όποιο εκφώνημα, είναι άμεσα συνδεδεμένη με την κοινωνική σχέση που συνδέει τους μετέχοντες στην επικοινωνία, τους κοινωνικούς ρόλους που έχουν αναλάβει στη μεταξύ τους σχέση και με την συγκεκριμένη επικοινωνιακή περίπτωση. Όλα δε αυτά διέπονται από συμβάσεις που αφορούν συμβατά και αποδεκτά από την εκάστοτε γλωσσική κοινότητα λεκτικά μέσα. Ο ικανός χρήστης μιας γλώσσας, κατά συνέπεια, έχει επίγνωση των σχετικών

συμβάσεων, της σημασίας τους και είναι και σε θέση να προβεί στις εκάστοτε αναγκαίες διαφοροποιήσεις στον λόγο του, είτε αυτός είναι γραπτός, είτε προφορικός.

Για την εκμάθηση ξένων γλωσσών, αυτό συνεπάγεται την ευαισθητοποίηση των διδασκομένων και στις ενδεχομένως διαφορετικές μορφές έκφρασης στην ξένη γλώσσα αντίστοιχων επικοινωνιακών σκοπών, γλωσσικής εναρμόνισης προς κοινωνικούς ρόλους και επικοινωνιακές περιστάσεις, καθώς η παραβίαση των συμβάσεων εκφοράς λόγου, όπως αυτές ισχύουν στην ξένη γλώσσα, λειτουργούν ανασταλτικά ως προς την επιτυχή έκβαση του επιδιωκόμενου επικοινωνιακού σκοπού.

3. Διαμεσολάβηση και συμβάσεις εκφοράς λόγου

Με βάση τα ανωτέρω, ως ικανός χρήστης μιας γλώσσας μπορεί να θεωρείται εκείνος που είναι σε θέση να την χειρίζεται αποτελεσματικά, δηλαδή εκείνος που επιτυγχάνει τον επικοινωνιακό του σκοπό στις διάφορες επικοινωνιακές περιστάσεις στις οποίες μετέχει, εναρμονίζοντας τις λεκτικές του επιλογές με τον εκάστοτε κοινωνικό του ρόλο και ανάλογα με την κοινωνική σχέση που έχει διαμορφωθεί (ή που επιδιώκει να διαμορφώσει) με τον ή τους αποδέκτες του λόγου του (Batsalía 1999, 74-75). Μπορεί, δηλαδή, να χρησιμοποιήσει τη γλώσσα για χρήση πληροφοριακή, διαπροσωπική, δημιουργική και διαμεσολαβητική. Ως προς την διαμεσολαβητική χρήση της γλώσσας, κάθε ικανός χρήστης μια γλώσσας είναι σε θέση να μεταφέρει νοήματα που εκφράστηκαν μέσω μιας γλωσσικής ποικιλίας ή υφολογικής εκδοχής με επιλογή άλλης γλωσσικής ποικιλίας ή υφολογικής εκδοχής, να αποδίδει νοήματα ή πληροφορίες που αποτυπώθηκαν με τη μορφή εικόνας, ή σχεδιαγράμματος και αντίστροφα, καθώς και να μεταδίδει νοήματα που εκφράστηκαν μέσω ενός συγκεκριμένου κώδικα ή καναλιού επικοινωνίας, επιλέγοντας άλλον κώδικα ή άλλο κανάλι.

Με την εκμάθηση μιας ξένης γλώσσας, διευρύνεται το πεδίο της διαμεσολαβητικής χρήσης της γλώσσας. Πλέον, ως γνώστης μιας ξένης γλώσσας καθίσταται ικανός να μεταφέρει νοήματα, έννοιες και πληροφορίες από την μια γλώσσα στην άλλη. Αυτή η νέα διάσταση χρήσης της γλώσσας συνιστά το στοιχείο, στο οποίο οφείλουμε να εστιάσουμε ιδιαίτερα την προσοχή μας, καθώς είναι μια διάσταση επικοινωνιακής συμπεριφοράς. Οφείλουμε να ευαισθητοποιήσουμε το γλωσσομαθή, ώστε εκείνος να καθίσταται ικανός να μεταφέρει νοήματα τόσο από τη μητρική του γλώσσα στη ξένη, όσο και το αντίστροφο και μάλιστα αποτελεσματικά, δηλαδή επιτυγχάνοντας τον σκοπό για τον οποίο προέβη σε αυτού του είδους τη διαμεσολαβητική χρήση της γλώσσας.

Η σημασία της διαμεσολαβητικής χρήσης της γλώσσας διαφαίνεται και στο Κοινό Ευρωπαϊκό Πλαίσιο αναφοράς για τη γλώσσα. Όμως, ο ρόλος του διαμεσολαβητή περιορίζεται, κατά την άποψή μας, σημαντικά. Συγκεκριμένα αναφέρονται τα ακόλουθα: «Στις δραστηριότητες διαμεσολάβησης, ο χρήστης της γλώσσας δεν ενδιαφέρεται να εκφράσει δικά του νοήματα, αλλά απλώς να δράσει ως ενδιάμεσος³ ανάμεσα σε συνομιλητές που δεν είναι σε θέση να κατανοήσουν ο ένας τον άλλο απευθείας» (Κοινό Ευρωπαϊκό Πλαίσιο Αναφοράς για τη γλώσσα, σελ.

³ Υπογράμμιση της συγγραφέως

102). Αυτό, όμως, ισχύει μόνο στις περιπτώσεις μετάφρασης και διερμηνείας, όπου ο μεταφραστής ή ο διερμηνέας ενδιαφέρεται να ανταποκριθεί στα επαγγελματικά του καθήκοντα. Σαφέστατα, όμως, ενδέχεται και ο μεταφραστής και ο διερμηνέας να ενδιαφέρονται να εκφράσουν και δικά τους νοήματα, όμως, ο κοινωνικός ρόλος τους δεν το επιτρέπει. Εκείνο, που στο σημείο αυτό οφείλουμε να αναφέρουμε, είναι ότι και κατά τη μεταφραστική διαδικασία, ο μεταφραστής καλείται να διαπιστώνει κατά πόσον ο επικοινωνιακός στόχος του πρωτοτύπου συμπίπτει με τον επικοινωνιακό σκοπό του μεταφράσματος (Μπατσαλιά & Σελλά-Μάζη 1997, 217). Μέσω μετάφρασης ενός πολιτικού περιεχομένου λόγου δεν απευθυνόμαστε στο αρχικό αναγνωστικό κοινό ή ακροατήριο και, κατά συνέπεια, το μετάφρασμα αποβλέπει στην επίτευξη άλλου επικοινωνιακού σκοπού, π.χ. ενημέρωση/πληροφόρηση μελών άλλης γλωσσικής κοινότητας για τον τρόπο έκθεσης πολιτικών ζητημάτων όπως αυτά απασχόλησαν τον συντάκτη του πρωτοτύπου.

Επίσης, η διατύπωση ότι κατά τη διαμεσολάβηση ενδιαφέρεται κανείς μόνο απλώς να δράσει ως ενδιάμεσος δηλώνει ότι αυτή ακριβώς η δράση ως ενδιάμεσος είναι ο γενικός επικοινωνιακός σκοπός κάθε διαμεσολαβητικής χρήσης της γλώσσας. Όταν καλούμαι, ως γλωσσομαθής, να μεταφέρω κάποια πληροφορία από τη μια γλώσσα στην άλλη, βεβαίως και επιθυμώ να τα κάνω αυτό καλά, να μεταβιβάσω όντως πληροφορίες του πρωτοτύπου. Από οδηγίες χρήσης ενός πλυντηρίου να αντλήσω εκείνα τα στοιχεία, ώστε η φίλη μου να καταλάβει πώς να το χειριστεί για τα προγράμματα πλύσης που εκείνη συνηθίζει να επιλέγει. Ομοίως, σε μια κοινωνική συναναστροφή, θέλω να μεταφέρω εκείνα τα σημεία της συζήτησης, ώστε να μπορεί ο παρευρισκόμενος ξένος να αντιληφθεί το θέμα και κάποια ουσιαστικά ή σημαντικά σημεία. Αυτή, όμως, δεν είναι μια απλή δράση ως ενδιάμεσος, αλλά μια ιδιαίτερα σύνθετη και υπεύθυνη, καθώς απαιτεί επιλογή των πληροφοριών που θα μεταβιβαστούν, συνειδητοποίηση για τους κοινωνικούς ρόλους που έχουν οι μετέχοντες στη διαμεσολαβητική διαδικασία, και επίγνωση του ατομικού επικοινωνιακού σκοπού, της συγκεκριμένης επικοινωνιακής περίπτωσης και των συγκεκριμένων κοινωνικών ρόλων των μετεχόντων.

Έτσι, με βάση και την προηγουμένως εκτεθείσα επικοινωνιακή μας προσέγγιση, θεωρούμε ότι ο γλωσσομαθής αναλαμβάνει τον ρόλο του διαμεσολαβητή επιδιώκοντας την επίτευξη συγκεκριμένου επικοινωνιακού σκοπού, ευρίσκεται εντός συγκεκριμένης επικοινωνιακής περίπτωσης και έχοντας συγκεκριμένο κοινωνικό ρόλο συνδέεται με συγκεκριμένη κοινωνική σχέση με τον ή τους αποδέκτες του λόγου του. Όλα αυτά, όμως, οφείλει να τα εναρμονίσει με τις εκάστοτε γλωσσικές συμβάσεις και να διαφοροποιήσει ανάλογα το διαμεσολαβητικό του λόγο.

Διαφαίνεται, λοιπόν, ότι και κατά τη διαμεσολάβηση (εξαιρουμένων των περιπτώσεων της επαγγελματικής μετάφρασης και διερμηνείας) αποβλέπει κανείς να εκφράσει ένα δικό του νόημα, έστω μέσω αξιοποίησης πληροφορίας που εξέφρασε κάποιος άλλος για άλλον σκοπό. Ο γλωσσομαθής πρέπει να είναι σε θέση να αναγνωρίζει, να κατανοεί και να παραγάγει λόγο γραπτό ή προφορικό που συνάδει με τις συνθήκες παραγωγής του, όπως η σχέση που έχουν τα άτομα που επικοινωνούν – αν δηλαδή είναι σχέση τυπική ή σχέση οικειότητας, αν πρόκειται για άτομα διαφορετικής ηλικίας, φύλου, κοινωνικής τάξης ή θέσης, για άτομα που έχουν κοινές ή διαφορετικές γνώσεις και πολιτισμικό υπόβαθρο, κλπ. Επίσης, κατά τη διαμεσολάβηση πρέπει να εναρμονίσει το γραπτό ή προφορικό του κείμενο με τις

συμβάσεις εκφοράς λόγου που σχετίζονται με παράγοντες όπως είναι ο σκοπός της επικοινωνίας, το είδος της κοινωνικής δραστηριότητας στην οποία εμπλέκονται οι συνδιαλεγόμενοι και το κοινωνικό περιβάλλον επικοινωνίας.

Η ανωτέρω προσέγγιση συμβάλλει όχι μόνο στην ανάπτυξη των διαμεσολαβητικών δεξιοτήτων, αλλά ταυτόχρονα συμβάλλει στην ενσυνείδητη χρήση των γλωσσικών μέσων που διαθέτει το κάθε γλωσσικό σύστημα. Η διάσταση αυτή, ιδιαίτερα κατά την εκμάθηση ξένης γλώσσας συνιστά σημαντική παράμετρο, στην οποία μέχρι σήμερα δεν έχει αποδοθεί η δέουσα σημασία κατά την διδακτική πρακτική (Hawkins 1984, Gnutzmann 2003, 335-339).

4. Προσδιορισμός διαμεσολαβητικής επικοινωνιακής περίπτωσης

Ακολούθως θα επιχειρήσουμε να αναλύσουμε κατά πόσο λαμβάνονται υπόψη οι ανωτέρω διαστάσεις, προκειμένου οι ενδιαφερόμενοι να πιστοποιήσουν τη γλωσσομάθειά τους να αναδείξουν τη σχετική αυτή ικανότητά τους.

Για τον ανωτέρω σκοπό επιλέξαμε το κείμενο εκείνο που αποτέλεσε το γλωσσικό ερέθισμα για την διαπίστωση της ικανότητας για διαμεσολαβητική χρήση στο επίπεδο B2 κατά τις εξετάσεις Γερμανικής Γλώσσας του Κρατικού Πιστοποιητικού γλωσσομάθειας (ΚΠγ) που διενεργήθηκαν τον Μάιο 2009 .

Ο καθυστερημένος ύπνος επηρεάζει το βιολογικό "ρολόι"

Τα παιδιά που κοιμούνται αργά, παρακολουθώντας τηλεόραση ή παίζοντας στον ηλεκτρονικό υπολογιστή, κινδυνεύουν από αϋπνία για την υπόλοιπη ζωή τους ή έστω να αποκτήσει ο οργανισμός τους τη συνήθεια να κοιμάται πάντα πολύ αργά.

Ο καθυστερημένος ύπνος, σύμφωνα με νέα επιστημονική έρευνα, επηρεάζει το βιολογικό «ρολόι» των παιδιών πολύ περισσότερο από ότι των ενηλίκων και οι συνέπειες είναι δυστυχώς δύσκολο να αντιστραφούν σε έναν ενήλικο, που έχει αποκτήσει από παιδί την κακή συνήθεια να κοιμάται αργά. Μια έρευνα στην Ιαπωνία μελέτησε τους ρυθμούς του ανθρώπινου οργανισμού, οι οποίοι καθορίζουν τον ύπνο και το ξύπνημα ενός ανθρώπου. Οι ρυθμοί αυτοί ελέγχονται από ένα συγκεκριμένο τμήμα του εγκεφάλου, το οποίο, μεταξύ άλλων, λαμβάνει μηνύματα από την ποσότητα του φωτός που φθάνει στα μάτια.

Όταν τα παιδιά μένουν μέχρι αργά ξύπνια, το τεχνητό φως της λάμπας οδηγεί σε σύγχυση τον εγκέφαλο για το πότε ξεκινά η μέρα και πότε τελειώνει, οδηγώντας σε μονιμότερη διαταραχή τους βιολογικούς ρυθμούς του παιδιού, ακόμα και όταν πια αυτό έχει μεγαλώσει.

Η έρευνα επισημαίνει ότι πάνω από τα μισά παιδιά άνω του ενός έτους στην εποχή μας πάνε για ύπνο μετά τις 10 το βράδυ, ενώ άλλες έρευνες από τη Βρετανία έχουν δείξει ότι έχει αυξηθεί κατακόρυφα ο αριθμός παιδιών κάτω των 15 ετών που προσέρχονται σε γιατρούς για διάφορες διαταραχές του ύπνου.

<http://www.kpg.ypepth.gr/LinkClick.aspx?fileticket=tKogdioYZzA%3d&tabid=134&mid=659>

Από τους υποψήφιους ζητήθηκε να απευθυνθούν ως Δημήτρης ή ως Δήμητρα στην φίλη τους Κατερίνα, θεωρώντας ότι οι πληροφορίες του κειμένου μπορεί να την βοηθήσουν, καθώς έχει προβλήματα ύπνου επειδή πριν πέσει για ύπνο κάθεται πολλές ώρες μπροστά στον υπολογιστή και την τηλεόραση. (Ihre Freundin Katharina sitzt vor dem Schlafen lange vor dem Computer und manchmal auch vor dem

Fernseher. Sie hat deswegen Probleme mit dem Schlafen. Sie haben folgenden Artikel über Schlafstörungen gelesen und finden, dass die Informationen Ihrer Freundin helfen können.).

Οι υποψήφιοι, δηλαδή, καλούνται να αντιληφθούν ότι ο ζητούμενος απότερος επικοινωνιακός στόχος είναι η αναγνώριση/διατήρηση/ενίσχυση ισότιμης φιλικής σχέσης («θεωρώντας ότι οι πληροφορίες του κειμένου μπορεί να την βοηθήσουν [την Κατερίνα]») και να αναλάβουν ρόλο διαμεσολαβητή

- απευθυνόμενοι σε φιλικό πρόσωπο, το οποίο «πριν πέσει για ύπνο κάθεται πολλές ώρες μπροστά στον υπολογιστή και την τηλεόραση» και μάλιστα
- ενημερώνοντας το φιλικό αυτό πρόσωπο ότι «παιδιά που κοιμούνται αργά, παρακολουθώντας τηλεόραση ή παίζοντας στον ηλεκτρονικό υπολογιστή, κινδυνεύουν από αϋπνία για την υπόλοιπη ζωή τους ή έστω να αποκτήσει ο οργανισμός τους τη συνήθεια να κοιμάται πάντα πολύ αργά.».

Η περιγραφόμενη επικοινωνιακή περίπτωση είναι αρκετά παράδοξη. Με δεδομένο ότι το κείμενο αναφέρεται σε παιδιά που κοιμούνται αργά και κινδυνεύουν από αϋπνία για την υπόλοιπη ζωή τους, εύλογα, πιστεύω, ότι μπορούμε να αποκλείσουμε ότι αυτό ενδιαφέρει και βοηθά έναν ενήλικα που πάσχει από αϋπνίες. Η μόνη περίπτωση «να βοηθηθεί» κάποιος από τις πληροφορίες του κειμένου που αφορούν σε μακροπρόθεσμες επιπτώσεις συμπεριφοράς κατά την παιδική ηλικία είναι άτομα που έχουν επαφή με παιδιά, π.χ. γονείς. Η Κατερίνα, όμως, δεν αναφέρεται ως μητέρα που ανησυχεί για το παιδί της, αλλά ως άτομο που θέλει να αντιμετωπίσει τη δική της αϋπνία. Η αντιφατικότητα αυτή μεταξύ διαμεσολαβητέου περιεχομένου και αποδέκτη καθιστά το έργο του διαμεσολαβητή δύσκολο, αν όχι αδύνατο, καθώς καλείται να προσαρμοστεί στις απαιτήσεις που προδιαγράφονται από την περιγραφή του αποδέκτη (η φίλη που υποφέρει από αϋπνίες) και να προβεί σε συγκεκριμένες λεκτικές πράξεις (να τη βοηθήσει) μεταφέροντας, όμως, πληροφορίες που δεν αφορούν στο συγκεκριμένο πρόβλημα στην επίλυση του οποίου καλείται να συνεισφέρει.

Διαπιστώνουμε, λοιπόν, ότι στην εκφώνηση του θέματος υπάρχει σαφής προδιαγραφή της επικοινωνιακής περίπτωσης, της κοινωνικής σχέσης μεταξύ διαμεσολαβητή και αποδέκτη, των συγκεκριμένων τους κοινωνικών ρόλων και διατυπώνεται και συγκεκριμένος επικοινωνιακός σκοπός. Παράλληλα και το προς διαμεσολάβηση κείμενο από πλευράς θέματος, λεξιλογίου, μορφοσυντακτικών δομών και ύφους κυμαίνεται σαφώς στο εξεταστέο επίπεδο γλωσσομάθειας. Όμως, κατά την θεματοδότηση δεν ελήφθη, προφανώς, υπόψη ότι κανένα νόημα ή πληροφορία δεν έχει θέση σε *κάθε* επικοινωνιακή περίπτωση.

Με στόχο να συμβάλλουμε στην ανάπτυξη της σημασίας της διαμεσολαβητικής ικανότητας όσων διδάσκονται ξένες γλώσσες και να συνεισφέρουμε ώστε οι διδάσκοντες και οι εξετάζοντες ξένες γλώσσες να διαθέσουν κριτήρια που να ανταποκρίνονται στην γενικώς αποδεκτή επικοινωνιακή προσέγγιση, παραθέτουμε τα βήματα εκείνα, ώστε να διατυπωθεί μια πράγματι πιθανή περίπτωση επικοινωνίας που να προσφέρεται όντως για τη διαμεσολάβηση ενός κειμένου.

Το πρώτο βήμα προς αυτήν την κατεύθυνση θεωρούμε ότι είναι να προσδιορίσουμε τον επικοινωνιακό σκοπό του συντάκτη του κειμένου και να σκιαγραφήσουμε τον ενδιαφερόμενο για το θέμα αυτό αποδέκτη (Batsalia 1999, 75-

76). Εξετάζοντας ως προς αυτό το συγκεκριμένο κείμενο, εύλογα, πιστεύω, θα αποκλείσουμε καταρχήν τα παιδιά, είτε παίζουν πολύ με τον υπολογιστή τους είτε όχι, καθώς δεν στην παιδική ηλικία δεν ενδιαφερόμαστε για μακροπρόθεσμες επιπτώσεις στην υγεία μας. Επιπρόσθετα μπορούμε βέβαια να υποθέσουμε ότι κανένα παιδί δεν συνειδητοποιεί το ενδεχόμενο να πάσχει το ίδιο ή κάποιοι φίλοι του από αϋπνίες. Έτσι, ως πιθανοί αναγνώστες του κειμένου μπορούμε να αποκλείσουμε τα παιδιά και, αντίστοιχα, στην επικοινωνιακή περίπτωση της διαμεσολάβησης να μην καλέσουμε τον γλωσσομαθή να απευθυνθεί ως παιδί σε παιδί. Ο γλωσσομαθής, όμως, μπορεί κάλλιστα να απευθυνθεί ως ενήλικας προς ένα παιδί, το οποίο εκτίθεται στον κίνδυνο να πασχίσει αργότερα από αϋπνίες επειδή σήμερα ξενυχτάει με την τηλεόραση και τον υπολογιστή του. Κατά συνέπεια, ο επικοινωνιακός της διαμεσολάβησης μπορεί να είναι η παροχή συμβουλής σε ένα παιδί, αντί της παροχής βοήθειας προς ήδη πάσχοντα από αϋπνίες.

Επίσης, όμως, μπορούμε επίσης να αποκλείσουμε ότι το ανωτέρω κείμενο ενδέχεται να ενδιαφέρει έναν ενήλικα που πάσχει από αϋπνίες, καθώς όποιος ενήλικας αντιμετωπίζει αυτό το πρόβλημα, δεν ενδιαφέρεται να πληροφορηθεί ότι παιδιά που ξενυχτούν με τους υπολογιστές ή την τηλεόραση ενδέχεται να αποκτήσουν αργότερα προβλήματα ύπνου και σαφώς δεν τον βοηθά στην αντιμετώπιση των προβλημάτων του αυτή η πληροφορία.

Ο πλέον πιθανός επικοινωνιακός σκοπός είναι η παροχή των σχετικών πληροφοριών σε ενήλικες που έρχονται σε επαφή με παιδιά που κοιμούνται αργά λόγω της πολύωρης ενασχόλησής τους με την τηλεόραση και τους υπολογιστές, δηλαδή ο συντάκτης του κειμένου να απευθύνεται σε γονείς και ενδεχομένως και σε δασκάλους. Ίσως δε να μην αποκλείει και ενήλικες που γενικά θέλουν να εμπλουτίσουν τις γνώσεις τους για επίκαιρα ζητήματα.

Με βάση αυτήν τη διευκρίνιση, το ανωτέρω κείμενο μπορεί να αποτελέσει έναυσμα για διαμεσολαβητική χρήση της γλώσσας σε διάφορες επικοινωνιακές περιστάσεις, αποβλέποντας στη επίτευξη των ακόλουθων επικοινωνιακών σκοπών:

- η επικοινωνιακή περίπτωση έχει ιδιωτικό χαρακτήρα και απευθυνόμαστε σε φιλικό / συγγενικό / γνώριμό μας πρόσωπο, στοχεύοντας να το ενημερώσουμε / πληροφορήσουμε, καθώς γνωρίζουμε ότι έχει (άμεση) επαφή με παιδιά που αργούν να πάνε για ύπνο,
- η επικοινωνιακή περίπτωση έχει δημόσιο/κοινωνικό χαρακτήρα και απευθυνόμαστε σε άτομα του επαγγελματικού ή/και κοινωνικού μας περιβάλλοντος στοχεύοντας πάλι να το ενημερώσουμε / πληροφορήσουμε, καθώς γνωρίζουμε ότι έχει (άμεση) επαφή με παιδιά που αργούν να πάνε για ύπνο,
- η επικοινωνιακή περίπτωση έχει δημόσιο/κοινωνικό χαρακτήρα και απευθυνόμαστε με κάποια επαγγελματική ή/και κοινωνική ιδιότητα (ως δημοσιογράφος, ως μέλος ομάδας μέριμνας για παιδιά, ως ενεργός πολίτης...) σε άγνωστά μας άτομα που υποθέτουμε ότι έχουν είτε άμεση είτε έμμεση επαφή με παιδιά (γονείς, δάσκαλοι ή άτομα που συναναστρέφονται γονείς και δασκάλους).

Οι λεξιλογικές, μορφοσυντακτικές και υφολογικές επιλογές κάθε φορά διαφέρουν, καθώς η εκφορά λόγου οφείλει να συνάδει με τις υφιστάμενες συμβάσεις που διέπουν σε κάθε γλωσσική κοινότητα τις ανωτέρω σχέσεις και στόχους.

Συγκεκριμένα, στην πρώτη περίπτωση ο λόγος οφείλει να είναι προσωπικός, καθημερινός και απλός. Ταυτόχρονα, αν υποθέσουμε ότι απευθυνόμαστε σε φιλικό μας πρόσωπο που έχει ένα παιδί με ανάλογη συνήθεια, θα επιλέξουμε στοιχεία που δηλώνουν ή υπονοούν κατανόηση και συμπαράσταση. Σε γραπτό διαμεσολαβητικό μήνυμα, απευθυνόμενοι στη φίλη μας Μαρία, μπορούμε να ξεκινήσουμε μια παράγραφο του κειμένου με μια αντίστοιχης χροιάς προσφώνηση «καλή μου Μαρία». Επίσης, προς το τέλος του κειμένου μας, μπορούμε – ξεφεύγοντας, βέβαια, από τα καθαυτά όρια της διαμεσολάβησης – να αναφέρουμε ότι δεν πιστεύουμε πως όλα αυτά θα συμβούν στο δικό της το παιδί, αλλά απλά τα θέτουμε υπόψη της, ώστε να την ενισχύσουμε στην όποια προσπάθεια καταβάλλει να πείσει το παιδί της να πάει νωρίς για ύπνο.

Στη δεύτερη περίπτωση, καθώς αφορά στο επαγγελματικό χώρο, μπορούμε να είμαστε πιο απρόσωποι και να απαλείψουμε μια τυχόν άμεση συμβουλή, η οποία είναι επιτρεπτή στην πρώτη περίπτωση. Στη φίλη μας Μαρία μπορούμε να διατυπώσουμε ότι αν εμείς ευρισκόμασταν στη δική της θέση, θα αξιοποιούσαμε τα πορίσματα των δύο ερευνών που παραθέτουμε. Απέναντι στη συνάδελφο Μαρία, όμως, οφείλουμε να διατηρήσουμε την επιβεβλημένη από το επαγγελματικό περιβάλλον απόσταση. Ο βαθμός οικειότητας διαφέρει και ο λόγος μας οφείλει να συνάδει με αυτήν την επίγνωση. Όταν, όμως, συνδεόμαστε με ένα πρόσωπο και επαγγελματικά και φιλικά, οφείλουμε, όπως προαναφέραμε, να εξετάσουμε ποιος κοινωνικός ρόλος προέχει στην προκείμενη περίπτωση. Έτσι, ως γραμματέας της φίλης μου Μαρίας υπερτερεί η επαγγελματική σχέση όταν απευθύνομαι σε αυτήν παρουσία άλλου συνεργάτη της ή άλλου συναδέλφου, με τον οποίο τόσο εμείς όσο και η Μαρία δεν συνδεόμαστε και φιλικά.

Στην δε τρίτη περίπτωση το ύφος του διαμεσολαβημένου κειμένου οφείλει να έχει χαρακτηριστικά δημόσιου λόγου και, κατά συνέπεια, θα πλησιάζει τις λεξιλογικές, μορφοσυντακτικές και υφολογικές επιλογές και οι προσωπικές απόψεις του διαμεσολαβητή, τυχόν προτάσεις ή παραινέσεις οφείλουν να εναρμονίζονται με τις συμβάσεις που διέπουν το είδος του κειμένου στη ξένη γλώσσα ως προς τον συνήθη βαθμό και τρόπο διατύπωσης αυτών των γλωσσικών πράξεων. Συνεπώς, εάν ως δημοσιογράφοι προβαίνουμε εντός άρθρου μας στη διαμεσολάβηση του ανωτέρω κειμένου, δεν αποκλίνουμε από τις άτυπες συμβάσεις όταν π.χ. στο τέλος του κειμένου παραθέσουμε και την προσωπική άποψή μας, π.χ. με μια αντίστοιχου περιεχομένου διαπίστωση ότι «ο υπεύθυνος γονέας οφείλει να προστατέψει το παιδί του και έτσι ας εξηγήσουμε όλοι μας στα παιδιά μας την σημασία του καλού ύπνου!». Όταν, όμως, το διαμεσολαβημένο κείμενό μας προορίζεται για έναν φοιτητή ιατρικής που θέλει να ενημερωθεί για τις πληροφορίες περί διαταραχών ύπνου που παρέχονται σε ένα μη εξειδικευμένο αναγνωστικό κοινό, τότε ο ρόλος του διαμεσολαβητή πλησιάζει τον ρόλο του μεταφραστή. Το διαμεσολαβημένο κείμενο οφείλει να παραθέτει τις θέσεις του συντάκτη και όχι τις όποιες προσωπικές απόψεις ή στάσεις του διαμεσολαβητή.

Διαπιστώνουμε ότι η διατύπωση διαμεσολαβητικής περίπτωσης είναι μια πολυεπίπεδη διαδικασία, όπου όλοι οι παράμετροι επικοινωνίας οφείλουν να είναι αρμονικά, ρεαλιστικά, δηλαδή πραγματολογικά μεταξύ τους εναρμονισμένοι.

5. Μεθοδολογία ανάπτυξης διαμεσολαβητικών δεξιοτήτων

Από τα παραπάνω διαφαίνεται ότι η διαμεσολάβηση είναι ένα από τα είδη χρήσεων της γλώσσας, όπου ο χρήστης συμμετέχει ενεργά στην επικοινωνιακή

περίσταση, την οποία και διαμορφώνει, καθοδηγεί, εποπτεύει και αξιολογεί ο ίδιος. Ο χρήστης της γλώσσας ορίζει τον εκάστοτε επικοινωνιακό του στόχο σε συνάρτηση με το κοινωνικό πλαίσιο εντός του οποίου λαμβάνει χώρα η επικοινωνία, είτε αυτή είναι γραπτή, είτε προφορική.

Δεν αρκεί, όμως, να έχουμε εναρμονίσει το εκφώνημά μας με τις απαντήσεις στα ερωτήματα «ποιος απευθύνεται σε ποιον» και «ποια η μεταξύ τους σχέση», αλλά οφείλουμε να απαντήσουμε και το «γιατί» επικοινωνούμε και να εναρμονίσουμε τον λόγο μας και ως προς αυτό. Η αναγκαιότητα αυτή πηγάζει από την κοινά αποδεκτή διαπίστωση, ότι σε κάθε περίπτωση επικοινωνίας αποβλέπει κανείς να εκφράσει μια δική του άποψη, ένα δικό του νόημα, έστω μέσω αναφοράς σε απόψεις τρίτων, προκειμένου να εκπληρώσει τον όποιον λόγο για τον οποίο μετέχει σε μια επικοινωνιακή περίπτωση. Συνεπώς, η διαμεσολάβηση, η διαμεσολαβητική δηλαδή χρήση της γλώσσας είναι ένα ακόμη εργαλείο επίτευξης προσωπικού επικοινωνιακού σκοπού του χρήστη: μεταφέρει νόημα ή πληροφορία, προκειμένου να ενημερώσει τον συνομιλητή του, να τον προτρέψει ή να τον αποτρέψει, να συμβουλέψει ή να εντυπωσιάσει, να απειλήσει, να κολακέψει, να διαμαρτυρηθεί, να αιτηθεί, να καταγγείλει, να διεκδικήσει, να διευθετήσει κλπ.

Με βάση τα ανωτέρω, ένα στοιχείο γλωσσομάθειας είναι και η επίγνωση ότι οι συμβάσεις που σε κάθε γλωσσική κοινότητα διέπουν τις αποδεκτές επιλογές κατά την εκφορά λόγου συνιστούν καθοριστική παράμετρο για την επιτυχή έκβαση του επικοινωνιακού εγχειρήματος. Όταν αποδεχτούμε, διδάσκοντες και διδασκόμενοι, ότι η γλωσσομάθεια περιλαμβάνει και την ικανότητα ανταπόκρισης στις απαιτήσεις των σχετικών συμβάσεων, τότε θα εμπλουτίσουμε και το ξενόγλωσσο μάθημα ως προς την διάσταση αυτή, αλλά κυρίως θα αναπτύξουμε και θα διευρύνουμε τις επικοινωνιακές δεξιότητες των διδασκομένων.

Απόρροια αυτών είναι καταρχήν ο προσδιορισμός των κοινωνικών ρόλων στους οποίους ο διδασκόμενος πρέπει (ή θέλει) να ανταποκρίνεται και ακολούθως ο προσδιορισμός των γλωσσικών στοιχείων που συνάδουν με αυτούς τους κοινωνικούς ρόλους. Με αυτήν την προσέγγιση, η εκμάθηση ξένης γλώσσας περιλαμβάνει και την ανάπτυξη της γλωσσικής επίγνωσης, δηλαδή της γνώσης για το πώς εκφέρεται τι σε ποιον, στην ανάπτυξη της οποίας συμβάλλει και η διεύρυνση της ικανότητας για διαμεσολαβητική χρήση της ξένης γλώσσας.

Κατά τη διδακτική αξιοποίηση, λοιπόν, ενός όποιου γλωσσικού ερεθίσματος για διαμεσολαβητική χρήση μπορούμε να διατυπώσουμε διαφορετικούς επικοινωνιακούς σκοπούς, να ζητήσουμε ανάληψη διαφορετικών κοινωνικών ρόλων από τους διαμεσολαβητές, καθώς και να ζητήσουμε αυτοί να απευθυνθούν σε άτομα με διαφορετικούς κοινωνικούς ρόλους.

Το πρώτο, κατά συνέπεια, βήμα είναι ο ορισμός του επικοινωνιακού πλαισίου εντός του οποίου λαμβάνει χώρα η διαμεσολάβηση, όπου, όπως προαναφέραμε, οι μετέχοντες συνειδητοποιούν το κυρίαρχο στοιχείο της μεταξύ τους σχέσης στην συγκεκριμένη επικοινωνιακή περίπτωση και να αποφασίσουν εάν αποδέχονται τη μορφή αυτή ή εάν επιδιώκουν διαφοροποίηση ή ανατροπή της μορφής αυτής, επιλέγοντας ανάλογα γλωσσικά στοιχεία.

Ένα επόμενο βήμα είναι ο προσδιορισμός του επικοινωνιακού σκοπού, ο οποίος βεβαίως θα διατυπωθεί με διαφορετικό τρόπο σε λεξιλογικό, μορφοσυντακτικό και υφολογικό επίπεδο ανάλογα με το εάν η μορφή της σχέσης είναι συνειδητή και

αποδεκτή και από τις δυο πλευρές, ή εάν μια πλευρά επιδιώκει ανατροπή ή έστω διαφοροποίηση της υφιστάμενης μορφής σχέσεως.

Ακολουθως παραθέτουμε μια πρώτη προσέγγιση στην ανάπτυξη μιας επικοινωνιακά προσανατολισμένης μεθοδολογίας άσκησης/ανάπτυξης των διαμεσολαβητικών δεξιοτήτων στο πλαίσιο της εκμάθησης μιας ξένης γλώσσας⁴, με παράλληλη ανάπτυξη της ενσυνείδητης χρήσης των γλωσσικών μέσων σύμφωνα με τις εκάστοτε διαμορφούμενες επικοινωνιακές συνθήκες.

Μεθοδολογία ανάπτυξης των διαμεσολαβητικών δεξιοτήτων
Προσδιορισμός του είδους κειμένου, της θεματολογίας και του γλωσσικού επιπέδου για το προς διαμεσολάβηση γλωσσικό ερέθισμα
Προσδιορισμός συμβατού κοινωνικού ρόλου του διαμεσολαβητή με το είδος κειμένου, τη θεματολογία και το γλωσσικό επίπεδο
Προσδιορισμός συμβατού με τα ανωτέρω χαρακτήρα της επικοινωνιακής περιστασης
Προσδιορισμός συμβατού με τα ανωτέρω επιδιωκόμενου επικοινωνιακού σκοπού
Προσδιορισμός συμβατής με τα ανωτέρω επιδιωκόμενης σχέσης του διαμεσολαβητή με τον αποδέκτη

6. Συμπεράσματα

Με βάση τα ανωτέρω και συνοψίζοντας ταυτοχρόνως, διαπιστώνουμε:

- η ενσωμάτωση της διαμεσολαβητικής χρήσης της γλώσσας στην ξενόγλωσση εκπαίδευση ανταποκρίνεται στο γεγονός ότι σε πολλές περιστάσεις επικοινωνίας σε κοινωνικό, επαγγελματικό, εκπαιδευτικό και άλλο δημόσιο ή ιδιωτικό χώρο, απαιτείται ο χρήστης μιας ξένης γλώσσας να αναλάβει το ρόλο του διαμεσολαβητή, όταν το συνολικό νόημα ή επιμέρους νοήματα ενός

⁴ Εστιάζουμε την προσοχή μας μόνο στις περιπτώσεις διαμεσολάβησης νοημάτων από και προς τη ξένη γλώσσα. Οι ανάπτυξη διαμεσολαβητικών δεξιοτήτων ενδογλωσσικής μεταφοράς πληροφοριών που εκφράστηκαν στη ξένη γλώσσα σε μια συγκεκριμένη της γλωσσική ποικιλία, σε συγκεκριμένο υφολογικό επίπεδο ή υπό τη μορφή πινάκων και σχεδιαγραμμάτων θα μας απασχολήσουν σε άλλο κείμενο.

γραφτού ή προφορικού κειμένου δεν είναι εύληπτα από τον παραλήπτη, διότι δεν έχει το απαιτούμενο επίπεδο γνώσης της γλώσσας-στόχου.

- Κατά τη διαμεσολάβηση, το πρωτότυπο κείμενο, είτε αυτό είναι γραπτό είτε είναι προφορικό, αποτελεί ερέθισμα που εξυπηρετεί και έναν πρωτογενή επικοινωνιακό σκοπό του διαμεσολαβητή. Συγκεκριμένα, ο αναλαμβάνων ρόλο διαμεσολαβητικό, απευθύνεται σε σαφώς προσδιοριζόμενο άτομο και αποβλέποντας στην επίτευξη δικού του επικοινωνιακού σκοπού, αντλεί σχετικές πληροφορίες και επιχειρήματα από το πρωτότυπο κείμενο.
- Η ανάπτυξη της ικανότητας για διαμεσολαβητική χρήση της γλώσσας μπορεί και πρέπει να ενσωματωθεί και στη διδασκαλία ξένων γλωσσών όπως και στη διαδικασία πιστοποίησης γλωσσομάθειας.
- Ανάλογα δε με το επίπεδο γλωσσομάθειας, δραστηριότητες που αποβλέπουν στην ανάπτυξη των διαμεσολαβητικών δεξιοτήτων αναπτύσσουν ταυτόχρονα και την ικανότητα συνειδητής επιλογής μορφοσυντακτικών, λεξιλογικών και υφολογικών επιλογών, οι οποίες, προκειμένου το όλο εκφώνημα να επιτύχει τον επιδιωκόμενο επικοινωνιακό σκοπό, οφείλουν να συνάδουν με
 - τον κοινωνικό ρόλο που αναλαμβάνει ως διαμεσολαβητής (φίλος, συνάδελφος κ.λπ.),
 - το χαρακτήρα της συγκεκριμένης επικοινωνιακής περίπτωσης (ιδιωτικός, δημόσιος κ.λπ.),
 - το συγκεκριμένο επικοινωνιακό σκοπό (πληροφόρηση, επεξήγηση, παροχή συμβολής, προτροπή ή αποτροπή κ.λπ.), καθώς και
 - την επιδιωκόμενη σχέση του διαμεσολαβητή με τον αποδέκτη του γραπτού ή προφορικού κειμένου (αναγνώριση/διατήρηση ή διαφοροποίηση/ανατροπή μιας ισότιμης ή ετεροβαρούς φιλικής, συγγενικής, κοινωνικής ή επαγγελματικής σχέσης).
- Δραστηριότητες που αποβλέπουν στην ανάπτυξη των διαμεσολαβητικών δεξιοτήτων οφείλουν να διατυπώνουν με σαφήνεια τις ανωτέρω παραμέτρους, οι οποίες πρέπει ταυτόχρονα να συνάδουν και με το περιεχόμενο και το είδος του προς διαμεσολάβηση κειμένου.

Με στόχο, συνεπώς, την άσκηση, ανάπτυξη, εξάσκηση και την καλλιέργεια της διαμεσολαβητικής ικανότητας μπορεί να ζητηθεί από τον διαμεσολαβητή είτε να αναλάβει διαφορετικούς κοινωνικούς ρόλους είτε να ανταποκριθεί σε διαφορετική επικοινωνιακή περίπτωση, είτε να αντεπεξέλθει σε διαφορετικές μορφές σχέσεων και ταυτόχρονα να επιδιώξει την επίτευξη συγκεκριμένου επικοινωνιακού σκοπού, προβαίνοντας στις αντίστοιχες γλωσσικές πράξεις (πληροφόρηση, προτροπή, καταγγελία κ.λπ.).

Με δεδομένο δε ότι η διαμεσολαβητική χρήση της γλώσσας είναι μια σημαντική παράμετρος του επικοινωνιακού εύρους ενός χρήστη μιας γλώσσας, πολύ ορθά περιλαμβάνεται και ως εξεταστέα διάσταση στην πιστοποίηση γλωσσομάθειας.⁵

Η ανάπτυξη της διαμεσολαβητικής ικανότητας ανταποκρίνεται στις επικοινωνιακές ανάγκες ενός γλωσσομάθου, καθώς είναι αποδεδειγμένο ότι θα

⁵ Οι προδιαγραφές των εξετάσεων για την απόκτηση Κρατικού Πιστοποιητικού Γλωσσομάθειας περιλαμβάνουν τη διαμεσολάβηση στις εξεταζόμενες δεξιότητες. Όμως, συχνά παρατηρείται το φαινόμενο, η περιγραφή της επικοινωνιακής περίπτωσης στην εκφώνηση του ζητήματος να μην συνάδει με το περιεχόμενο του προς διαμεσολάβηση κειμένου. Βλ. ενδεικτικά το θέμα των εξετάσεων Γερμανικής, επιπέδου B2, εξεταστική περίοδος Μαΐου 2009, με το οποίο θα ασχοληθούμε σε άλλο μας κείμενο

βρεθεί σε επικοινωνιακές περιστάσεις, όπου απαιτείται η δεξιότητα αυτή. Διευρύνοντας την διαμεσολαβητική ικανότητα, αναπτύσσεται παράλληλα και η επίγνωση της λειτουργίας των κοινωνικών και γλωσσικών συμβάσεων. Η δε επίγνωση αυτή συμβάλλει στην ενσυνείδητη χρήση όλων των εκφραστικών μέσων που διαθέτει μια κάθε γλώσσα. Κατά συνέπεια, διδάσκοντες και διδασκόμενοι οφείλουμε να ανταποκριθούμε στον σημαίνοντα ρόλο της διαμεσολαβητικής ικανότητας και να αναπτύξουμε τις σχετικές δεξιότητες των διδασκομένων.

7. Βιβλιογραφία

- AUSTIN, J. L., 1962. *How to do things with Words*, Oxford, Oxford University Press.
- BATSALIA, F., 1999. *Der semiotische Rhombus Ein handlungstheoretisches Konzept zu einer konfrontativen Pragmatik*, Athen, Praxis.
- GNUTZMANN, C., 2003. «Language Awareness, Sprachbewusstheit, Sprachbewusstsein», in K.-R. Bausch & H. Christ & H.-J. Krumm (Hrsg.), *Handbuch Fremdsprachenunterricht*, S. 335-339, Tübingen, A. Francke (Uni-Taschenbücher).
- HAWKINS, E., 1984. *Awareness of Language: An Introduction*, Cambridge, Cambridge University Press.
- ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ, 2001. *Κοινό Ευρωπαϊκό Πλαίσιο αναφοράς για τη γλώσσα: εκμάθηση, διδασκαλία, αξιολόγηση*, Cambridge, Cambridge University Press.
- ΜΠΑΤΣΑΛΙΑ, Φ. 2009. «Διαμεσολάβηση: ούτε Μετάφραση, ούτε Διερμηνεία», Ο ρόλος της μετάφρασης και της διερμηνείας στην πολυγλωσσία. Πρακτικά Ημερίδας του Τ.Ε.Ι. Ηπείρου, Τμήμα Εφαρμογών Ξένων Γλωσσών στη Διοίκηση και το Εμπόριο και της Αντιπροσωπείας της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην Ελλάδα, 19.10.2007, Ηγουμενίτσα (υπό έκδοση)
- ΜΠΑΤΣΑΛΙΑ, Φ. & Ε. ΣΕΛΛΑ-ΜΑΖΗ, 1997. *Γλωσσολογική προσέγγιση στη Θεωρία και τη Διδακτική της Μετάφραση*. Αθήνα, Εκδόσεις Έλλην.
- PRUNK, E. 2007. *Entwicklungsliniender Translationswissenschaft*. Tübingen, Frank & Timme.
- SEARLE, J. R., 1971. *The Philosophy of Language*, Oxford, Oxford University Press.
<http://www.kpg.ypepth.gr/LinkClick.aspx?fileticket=tKogdioYZzA%3d&tabid=134&mid=659>, 15.6.2009